

ŠAH: 1. kretanje figura; 2. početna pozicija; 3. crne i bijele figure (odozgo prema dolje) kralj, kraljica, lovac, konj, kula i pješak; 4. natjecanje

je iz Indije dospjela u Perziju i preko Arapa u VII st. i u Evropu (šatranđ). Nakon znatnih reformi te igre u XV st., udareni su prvi temelji suvremenom š. Igraju dva igrača na kvadratnoj ploči, podijeljenoj na 64 kvadrata, naizmjenično bijela i crna polja. Svaki igrač raspolaže sa po 16 bijelih ili crnih figura: kralj, kraljica (dama), po 2 topa, lovca i skakača te 8 pješaka. Cilj igre, odn. šah, partije je zarobljavanje, tj. matiranje protivničkog kralja. Svaki pomak jedne figure naziva se potez, a svaka figura ima svoje, karakteristično kretanje određeno pravilima šah igre, kao i svoju vrijednost. Partiju započinje uvijek igrač s bijelim figurama a zatim igrači naizmjenice vuku poteze. Figure se na ploči mogu kretati (povlačiti) samo po slobodnim poljima; jedino skakači mogu preskakati druge figure. Na jedno polje može doći samo jedna figura. Ako se na polju na koje igrač želi postaviti svoju figuru nalazi figura protivnika, on tu protivničku figuru skida s ploče (uzima). Vlastita se figura ne može uzeti. Kralj se može kretati u svim smjerovima samo za jedno polje. Najjača figura je dama koja se može kretati po liniji, redu i dijagonalama, odn. u svim smjerovima bez ograničenja broja polja. Top se kreće po liniji i redu, lovac po dijagonalama i ostaje uvijek na poljima iste boje. Skakač kreće za jedno polje ravno, a zatim za jedno polje dijagonalno lijevo ili desno. Dama i topovi nazivaju se teške figure, a lovci i skakači lake. Pješak se kreće samo naprijed po liniji za jedno polje, ako je to polje slobodno. Ako je na tom polju protivnička figura, on je ne može uzeti. Pješak može uzeti samo onu figuru koja se nalazi za jedno polje dijagonalno – lijevo ili desno – ispred njega. Sa svog početnog položaja pješak se može pomaknuti za jedno ili dva polja naprijed. Kad pješak dođe na posljednji red obavezno se pretvara u bilo koju vlastitu figuru osim kralja. Ako se pješak pomakne iz početnog položaja za dva polja i preskoči polje koje napada protivnički pješak, tada ga taj protivnički pješak može uzeti isto onako kako bi ga mogao uzeti da se pomaknuo samo za jedno polje (tzv. pravilo uzimanja pješaka «en passant», tj. u prolazu). Pješak se može uzeti «en passant»

samo odmah nakon što se pomakne za dva polja, ali ne i kasnije. Izuzetan je potez rohada, koji svaka strana može povući samo jednom u partiji. Izvodi se kraljem i topom tako da se kralj premjesti na treće polje prema topu, a zatim se top prebaci preko kralja i stavi na polje do njega. Rohada je moguća samo kada su polja na prvom odn. osmom redu između topa i kralja prazna i ako polja preko kojih kralj prelazi i na koje dolazi nisu napadnuta te ako kraljem i topom ranije u partiji nije igrano i kralj nije napadnut (šah). Od protivničkih figura ne može se uzeti samo kralj. Kralj se mora braniti ako je napadnut; može se braniti tako da se makne s ugroženog polja, da se uzme protivnička figura koja je dala šah, da se postavi neka figura između kralja i figure koja ga napada. Ako ništa od toga nije moguće, kralj je matiran i partija je završena pobjedom strane koja je dala mat. Igrač može predati partiju, tj. priznati se pobijeđenim kada uvidi da će zbog odnosa ili rasporeda snaga na ploči prije ili kasnije neminovno biti matiran. Partija ne mora završiti pobjedom jedne strane već može završiti i neriješeno, remijem. Ishod partije je remi i kad je jedna strana u patu, što znači da igrač koji je na potezu ne može povući niti jedan pravilan potez, a kralj mu nije napadnut. Na turniru se na zahtjev igrača proglašava remi ako se ista pozicija tri puta uzastopce pojavila na ploči s istim igračem na potezu ili ako u toku 50 poteza nijedan pješak nije pomaknut niti izmjenjena figura. Partija završava remijem i tada ako se protivnici o tome sporazume. Na natjecanjima svaki igrač mora u određenom vremenu povući određeni broj poteza, jer u protivnom gubi partiju. Vrijeme se mjeri šah, satom. Igrač najčešće ima na raspolaganju dva i pol sata za prvih 40 poteza, a jedan sat za svakih daljnjih 16. Natječu se odvojeno žene i muškarci. Igrač za pobjedu dobiva jedan bod, za remi pola boda. Plasman se određuje na osnovi većeg zbroja bodova. Od 1886 održavaju se natjecanja muškaraca za PS, od 1927 natjecanja žena za PS, od 1951 natjecanja omladinaca za PS, od 1966 natjecanja slijepih za PS. Ekipno natjecanje muškaraca za PE (8 igrača, 2 rezerve) održava se od 1957;

natjecanje za PE u dopisnom šahu od 1972. Šah olimpijade održavaju se od 1927 za muškarce, od 1957 za žene. O razvoju šaha u svijetu vodi brigu FIDE (franc. Fédération Internationale des Échecs), osn. 1924 u Parizu, a u nas Šahovski savez Jugoslavije; bi izraz za napad neke figure na protivničkog kralja, odn. upozorenje protivniku da je upravo izvršen potez kojim je napadnut njegov kralj, običaj koji se zadržao u praksi, ali je sve rjeđi.

šahovnica, ploča za šah, igru u obliku kvadrata, izrađena od drva, plastike, platna ili kartona. Š. za turnire ima dimenzije 46 cm x 46 cm. Š. je podijeljena na 64 crno-bijela polja. Postavlja se tako da je bijelo polje u kutu na desnoj strani obojice igrača. Osam nizova polja koja se protežu od ruba š. najbližeg jednom igraču do ruba š. najbližeg drugom igraču nazivaju se linije polja i obilježene su slovima a-h. Osam nizova polja koja se protežu od jednog ruba š. do drugog i stoje okomito na linije zovu se redovi i obilježeni su brojevima 1 - 8. Nizovi polja iste boje koji se dodiruju kutovima su dijagonale.

šahovnica olimpijada, ekipno natjecanje između nac. reprezentacija, članica FIDE. Svaka ekipa ima šest članova od kojih u pojedinom susretu nastupaju četvorica, a dvojica su rezervni igrači. Natjecanje se održava svake parne godine, a od 1976 igra se po švic. sistemu. Konačni plasman određuje se na osnovi ukupnog zbroja bodova koje su u svim pojedinačnim partijama osvojili članovi ekipe. Ploče su prema snazi rangirane od 1. do 4. Igrači se prije početka natjecanja prijavljuju prema igračkoj snazi u redoslijedu od 1 do 6 i moraju u odgovarajućem redoslijedu nastupiti na pločama broj 1 do 4. Kada neki od igrača iz prve postavne ne nastupa svi igrači rangirani iza njega pomiču se za jednu ploču naprijed. Prva š. o. za muškarce održana je 1927 i do 1939 organizirana je svake druge god. Nakon II svj. rata š. o. održavaju se od 1950. Prva š. o. za žene održana je 1957, a druga 1963. Sve do 1972 š. o. za žene održavale su se svake treće god., a od tada svake druge. Za ekipu nastupaju tri igračice i jedna rezervna (do 1976 dvije igračice i jedna rezervna).